

підприємства на ринку, збільшення обсягів реалізації продукції на внутрішньому ринку та підвищення ефективності діяльності на зовнішньому ринку необхідно:

Підвищення якості продукції, ініціювання НДДКР, пов'язаних з ростом якості, проведення реконструкції основних фондів, удосконалення технології виробництва.

Заміни фізично зношеного амортизованого основного гірничо-транспортного та перероблюючого обладнання, придбання нового.

Зниження витрат на виробництво товарної продукції, підвищення доходів від реалізації товарної продукції

Змінити структуру реалізації товарної продукції, на користь експортних поставок.

Прийняття заходів з утримання якісних показників концентрату.

Прийняття участі в виставках, симпозиумах. Створення надійних стосунків з представниками підприємства за кордоном.

Надання цінних пільг споживачам, фіксація ціни на момент оплати.

Встановлення цін для вітчизняних споживачів на базовий вміст заліза. Оптимізація співвідношення "ціна - собівартість" (для зовнішнього ринку).

Зниження частки реалізації продукції через посередників.

Реалізація за національні валюти країн-споживачів. Допомога в страхуванні вантажів.

Гарантія термінів поставки.

Контроль за розрахунковою дисципліною, стягнення з постійних неплатників сум дебіторської заборгованості в арбітражному порядку.

Удосконалення системи зовнішньоекономічної діяльності підприємств ГМК необхідно перетворити в конкретні програми дій щодо розвитку підприємства, які дозволяють сформулювати бюджет, шой може забезпечити дії маркетингових заходів.

Список літератури

1. **Кириченко О.А.** Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посіб. - 4-те вид., перероб. і доп. - К.: Знання-Прес, 2005. - 493 с.

2. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навчальний посібник / **Ю.М. Макогон, В.С. Рижиков, С.В. Касьянюк, О.О. Коваленко, В.М. Грідасов, С.В. Чемерис, А.В. Гончарова** / За ред. д.е.н. проф. **Ю.В. Макогона**. - Київ: Центр начальної літератури, 2006. - 424 с.

3. **Дроздова Г.М.** Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства. - Київ: ЦУЛ, 2002. - 172 с.

4. **Вітлінський В.В., Наконечний С.І.** Ризик у менеджменті. - К.: 97 с.

Рукопис подано до редакції 21.03.13

УДК 658.5: 622.271

А.М. ТУРИЛО, д-р економ. наук, проф., М.В. КОВАЛЬЧУК, аспірант
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ СИРОВИННОЇ БАЗИ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ КОМБІНАТІВ

Проаналізовано сучасний стан мінерально-сировинної бази гірничо-видобувних підприємств. Висвітлено основні проблеми забезпечення гірничо-збагачувальних комбінатів залізородною сировиною. Обґрунтовано основні напрямки та об'єкти інвестиційної підтримки їх сировинної бази.

Ключові слова: мінерально-сировинна база, гірничо-збагачувальний комбінат, ресурси, виробнича потужність, інвестиційна підтримка.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Мінерально-сировинна база є стратегічною складовою економічної безпеки України, важливість підтримки та розвитку якої відображена у цілому ряді державних концепцій та довгострокових програм. Заходи, які передбачені у цих документах, формуються з урахуванням перспективних планів розвитку підприємств гірничо-металургійного комплексу (ГМК) та державних інтересів.

Проблеми, що накопичилися за останні декілька десятиріч на підприємствах гірничорудної промисловості зокрема, свідчать про їх економічну вразливість з точки зору адекватного реагування на зміну кон'юнктури ринку залізородної сировини та сучасного техніко-економічного рівня забезпечення конкурентоспроможності продукції. Серед основних підрозділів виробничої

структури гірничо-збагачувальних комбінатів найбільш вразливим є їх мінерально-сировинна база, тобто родовища корисних копалин та їх запаси, які відпрацьовуються сучасними кар'єрами. Саме мінерально-сировинна база з її інфраструктурою потребує кардинальних перетворень і, відповідно до програми [1], передбачає фінансування заходів з модернізації та технічного переозброєння виробництва за рахунок власних коштів підприємств шляхом використання інвестиційних ресурсів внутрішнього та зовнішнього походження.

Аналіз досліджень і публікацій. Загальна проблема ресурсного забезпечення промислових підприємств визначає економічну ефективність їх функціонування, що в значній мірі знайшло відображення у багатьох вітчизняних та зарубіжних публікаціях [2, 3]. Проте, залишаються невирішеними багато питань щодо специфіки роботи гірничо-збагачувальних комбінатів, визначення напрямків та об'єктів, які потребують невідкладної інвестиційної підтримки саме у їх мінерально-сировинній базі. Така необхідність безпосередньо пов'язана з підтримкою та подальшим нарощуванням виробничих потужностей з видобутку корисних копалин, що потребує наукового обґрунтування та розроблення організаційно-економічного механізму її реалізації.

Постановка завдання. Інвестиційні вкладення на підтримку безперебійної експлуатації родовища та можливе подальше нарощування виробничої потужності потребують визначення основних напрямків та конкретних об'єктів таких вкладень. Це потребує встановлення і оцінки їх значущості у послідовності та взаємозв'язку.

Викладення матеріалу та результати. Економічний розвиток України багато в чому залежить від ефективної діяльності підприємств гірничо-металургійного комплексу. Саме гірничо-збагачувальні комбінати є сировинною базою металургії і в значній мірі визначають тенденції її розвитку. Мінерально-сировинна база гірничо-металургійного комплексу України генерує 48% промислового потенціалу держави і до 20 % її трудових ресурсів [1]. Ці показники наближаються до показників розвинутих країн з потужною гірничовидобувною промисловістю, де зосереджено від 20 до 40 % загальних інвестицій, а вартість розвіданих запасів з розрахунку на душу населення України становить близько \$ 150-200 тис. Більш як третину експортного витогу Україна отримує від реалізації мінерально-сировинної продукції. Згідно до Концепції Державної цільової науково-технічної програми розвитку та реформування гірничо-металургійного комплексу України до 2020 р. [4], зазначено, що за обсягами виробництва сталі країна посідає 8-е місце у світі та 4-е місце у світовій торгівлі металопродукцією. Цей комплекс забезпечує понад 40 % валютних надходжень від експорту та зайнятість біля 500 тис. осіб, що складає 15 % загальної чисельності працюючих у промисловості.

Серед проблем, що накопичилися у металургійній галузі і вимагають невідкладного вирішення є відставання від розвинених країн за темпами технічного переозброєння, модернізації та реконструкції діючих підприємств. До цього спонукає інерційність технологій видобутку та переробки залізорудної сировини, що в значній мірі впливає на рівень використання виробничих потужностей гірничовидобувних підприємств. Не останнє місце у цьому впливі посідає й мінливість кон'юнктури ринку металомісткої продукції. Окрім цього, останнім часом набула актуальності перспектива поступового вибуття виробничих потужностей саме за гірничо-геологічними умовами розробки, зокрема залізорудних родовищ з відкритим способом розробки [5]. Існуючі теоретичні напрацювання та накопичений досвід щодо величини та рівня використання виробничої потужності за сталих умов роботи підприємств не передбачали можливість таких негативних наслідків, попередження і ліквідація яких потребує не тільки значного часу, але й суттєвих капітальних вкладень у напрямки та відповідні об'єкти сировинної бази. За умов що склалися, застосування виключно організаційно-технічних важелів вирішення зазначеної проблеми вже недостатньо. Забезпечення виробничої потужності принаймні на досягнутому рівні (у середньому 84% від проектної для залізорудних гірничо-збагачувальних комбінатів) вимагає залучення реальних інвестицій. Попередні розрахунки показують, що довгострокові капітальні інвестиції та інвестиції у оборотні кошти сучасного залізорудного кар'єра можуть досягати 0,5- 0,9 млрд. грн. Виходячи з визначення що, об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, в тому числі основні засоби і оборотні кошти, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності тощо [6], то саме мінерально-сировинна база діючих гірничо-збагачувальних комбінатів і генерує в собі більшу частину зазначеного об'єктного інвестування.

До сьогодні проблеми мінерально-сировинної бази гірничозбагачувальних комбінатів вирішувалися переважно організаційно-технічним шляхом, а основні інвестиції було спрямовано на модернізацію окремих виробництв металургійних підприємств, в основному доменного та

сталеплавильного. Як зазначається в [4], підвищення конкурентоспроможності продукції передбачає здійснення підприємствами гірничо-металургійного комплексу системних заходів з модернізації та переоснащення виробництва, нарощування виробничих потужностей, переобладнання наявних виробничих потужностей, зниження собівартості та ін. Саме це спонукає видобувні підприємства займатися пошуком інвестиційних джерел і, в першу чергу, у сировинну базу, як первинний і визначальний ланцюжок у виробництві металомісткої продукції. Це посилюється ще й реальною перспективою вибуття виробничих потужностей з видобутку залізної руди сучасними кар'єрами саме за гірничо-геологічними чинниками.

В умовах обмеженості власних фінансових ресурсів, гірничозбагачувальним комбінатам необхідно визначитися у пріоритетних напрямках інвестиційної діяльності, якими є реконструкція кар'єрів, технічне переоснащення та модернізація, розширення і вдосконалення технологічних процесів. На наш погляд, першочерговими напрямками інвестування є реконструкція та розширення границь кар'єрів, а також технічне переозброєння і модернізація гірничо-транспортного устаткування, що безпосередньо пов'язано із забезпеченням виробничої потужності з видобутку залізної руди. Подальша реалізація визначених напрямків повинна конкретизуватися вже об'єктним інвестиційним забезпеченням, що безпосередньо пов'язано з підтримкою виробничої потужності підприємства з видобутку залізної руди. Такими об'єктами зокрема можуть бути: вдосконалення технологічних процесів та модернізація гірничого устаткування на інноваційній основі; запаси залізної руди за ступенем їх підготовленості до виймання; виробництво додаткових обсягів розкривних робіт в зв'язку з переглядом кондицій і розширенням границь кар'єрів; відновлення та заміна устаткування тощо.

На рис. 1 наведено структурну схему інвестиційної діяльності гірничозбагачувального комбінату, яку безпосередньо спрямовано на підвищення ступеня використання виробничої потужності саме на рівні його мінерально-сировинної бази. Згідно з наведеною структурою напрямків, такі інвестиції пов'язані не тільки з підтримкою техніко-технологічної складової сировинної бази підприємства, але й з її подальшим розвитком. Зазначені напрямки охоплюють її виробничу інфраструктуру, яка включає устаткування та відповідні технології дільниць буровибухового, виймально-навантажувального та транспортного призначення. До неї також належать мережі технологічного транспортного сполучення та енергетичного постачання, обслуговуючі служби тощо. Кількісну та якісну оцінку виробничої інфраструктури мінерально-сировинної бази, в першу чергу, визначають промислові запаси залізної руди та супутніх компонентів, що видобуваються та перероблюються для отримання прибутку підприємства. Такі запаси зазвичай розташовуються у надрах як у контурах кар'єра, так і за його межами.

У першому випадку їх дефіцит позначається на формуванні нормативних запасів в кар'єрі за ступенем підготовленості до виймання і вирішується у межах напрямку «реконструкція». Зазначений напрямок безпосередньо пов'язаний з відновленням параметрів системи розробки до нормативних значень, що приводить до збільшення обсягів розкривних робіт і вирішується шляхом переналадження виробництва у межах гірничого відводу, відновленням та заміною морально застарілого і фізично зношеного устаткування, усунення диспропорцій в технологічних рамках та ін.

У другому випадку, підтримка та подальше збільшення виробничої потужності кар'єра, що обумовлені дефіцитом мінерально-сировинних ресурсів в його контурах та реальними термінами підготовки їх до виймання, може здійснюватися шляхом залучення до відпрацювання їх за контурних балансових запасів у межах напрямку «розширення». Таке розширення може відбуватися ще й шляхом перегляду кондицій на корисну копалину з метою підвищення якості або збільшення її обсягів, що також є об'єктами інвестиційних вкладень. Оцінити даний напрямок можна за допомогою коефіцієнта гірничої маси, який є непрямим вимірником ефективності капітальних інвестицій. Він ґрунтується на співвідношенні обсягів виробництва розкривних робіт і технологічного показника якості руди – виходу концентрату. За визначенням напрямку «розширення» адекватний загально визнаному, що здійснюється на нових територіях, які прилягають до діючого підприємства.

Інші два напрямки інвестування у сировинну базу мають інноваційний характер. Для виконання додаткових обсягів розкривних робіт, які принаймні забезпечать виробничу потужність у обмежені терміни необхідне запровадження нового, більш продуктивного гірничо-транспортного устаткування або здійснення його модернізації.

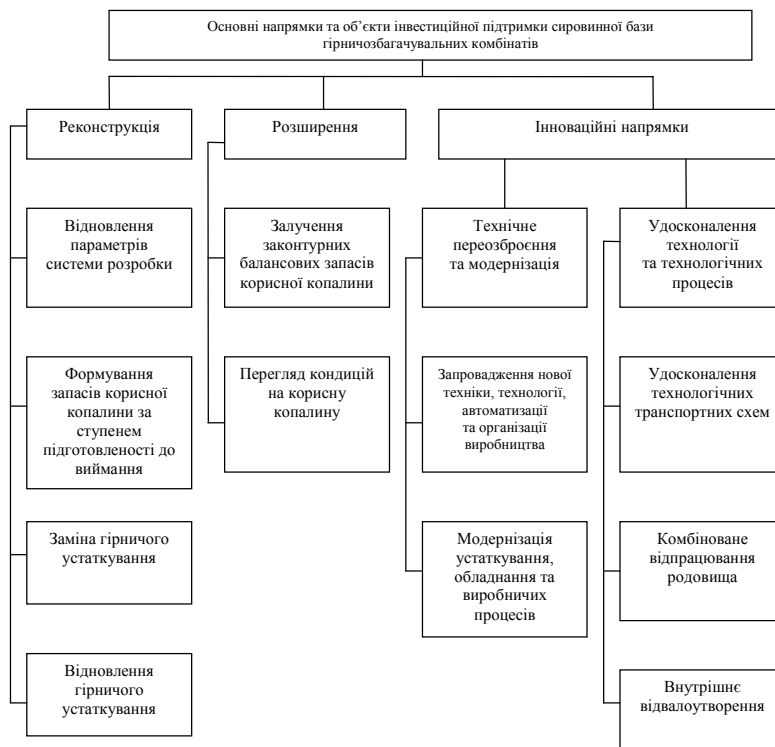

Рис. 1. Структурна схема інвестиційних напрямків та об'єктів підтримки сировинної бази гірничозбагачувальних комбінатів

як складової її інфраструктури, запровадженням елементів комбінованого відкрито-підземного способу відпрацювання родовища та внутрішнього відвалоутворення. Ці об'єкти пов'язані між собою і потребують додаткових наукових досліджень щодо конкретних умов розробки родовища і реалізуються у межах напрямків «технічне переозброєння та модернізація» і «вдосконалення технологій та технологічних процесів».

Висновки та напрямок подальших досліджень. Отже, проведені дослідження дозволили систематизувати та конкретизувати змістовне наповнення таких термінів як «мінерально-сировинна база», «виробнича потужність», «інфраструктура мінерально-сировинної бази», «інвестиційна підтримка мінерально-сировинної бази» щодо гірничо-збагачувальних комбінатів. На підставі цього запропоновано розширену структурну схему напрямків та об'єктів інвестиційної підтримки мінерально-сировинної бази та розкрито організаційно-технічну, технологічну та мінерально-сировинну сутність кожного з них. Все це дозволяє встановити пріоритетні напрямки інвестування та визначити рівень інвестиційного сприйняття кожного з об'єктів та їх інвестиційну ємність, що є предметом подальших досліджень.

Список літератури

1. Закон України про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України до 2030 року: Закон України. – 2011; Київ // Відомості Верховної ради України, 2011. - №44.
2. **Оболонська І.В.** Встановлення впливу потужнісних ресурсів гірничо-видобувного підприємства на його виробничу потужність / **І.В. Оболонська** // Інноваційна економіка: Всеукр.наук. – виробн. журнал. – Тернопіль, 2012. - № 5. – С. 194-199.
3. **Нусінов В.Я.** Оцінка ефективності використання інвестиційних ресурсів на промислових підприємствах // **В.Я. Нусінов, В.С. Адамовська** // Вісник Криворізького технічного університету, 2008. – Вип. 20. – С. 278- 282.
4. Міністерство промислової політики України «Концепція Державної цільової науково-технічної програми розвитку та реформування гірничо-металургійного комплексу України до 2020 року». [Електронний ресурс.] – Режим доступу: http://industry.kmu.gov.ua/industry/control/uk/publish/articl.jsessionid=AEC9E34DF5DD244B1D3100569C883271?art_id=42148.
5. Проектирование железорудных карьеров в условиях поддержания их мощности / [**Бабець Е.К., Ковальчук В.А., Ковальчук Т.М., Яценко Б.Е.**]; Зб. наук. праць держ. підпр. «Науково-дослідний гірничорудний інститут». – 2011. - №53. – с. 64-69.
6. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 р. № 1560//Відомості Верховної Ради України. – 1991. - №47. – 646 с.

Рукопис подано до редакції 21.03.13